

1

Davos 1929 Cassirer versus Heidegger

- De discussie tussen Cassirer en Heidegger markeert het eind van een tijdperk in de filosofie.
- **Cassirer** is de laatste grote Neokantiaan die weerstand biedt aan het nieuwe, veel onrustiger en verontrustender denken van Heidegger.
- **Heidegger** is de uitdager. Het was tevoren ongewist wie er ging winnen.
- **Cassirer** stond nog in hoog aanzien. In '28 wilde de universiteit van Frankfurt hem nog dolgraag inlijven.
- **Heidegger** had nog weinig gepubliceerd, maar was net benoemd als opvolger van Husserl in Freiburg. Verder sprak hij de jongeren aan qua denken maar ook als de branie die in een rijbroek en een lange overjas of in ski-outfit de gevestigde orde doorbrak.

2

De plaats

- Davos, in de Zwitserse Alpen, is een plaats die Heidegger koppelt aan De Toverberg van Thomas Mann. Dat had hij gelezen met Arendt. De realiteit valt hem tegen, omdat hij vindt dat ook daar de jongeren (o.a. Elias, Levinas en Carnap) al zijn afgedwaald van het eenvoudige leven.
- Hij is ondertussen na *Sein und Zeit* verder ontwikkeld in zijn denken. Hij ziet zichzelf nu als de enige die de filosofie terug kan leiden- voor het eerst sinds de oudheid- naar de fundamentele vragen en degene die de jeugd terug moet leiden naar het eenvoudige bestaan.
- Gaandeweg gaat hij inzien dat de NSDAP van Hitler de enige juiste weg is. De Duitstalige mensen moeten de wereld in de goede richting leiden(zie ook Lowith 1936).Maar zover is het nu nog niet.

De situatie

- Cassirer is hoogleraar, met wie anderen, zoals Carnap, in Davos spreken over mogelijke aanstellingen. Heidegger is op zoek naar erkenning, ook al heeft hij nu de positie in Freiburg. Hij hoort bij de gevestigde orde en staat voor grondwet en instituties.
- Toch keert het tij al: Professor Spann Socioloog uit Wenen heeft een maand eerder een lezing gehouden voor de *Kampfbund Deutsche Jugend* getiteld: 'De cultuurcrisis in onze tijd'. De nieuwe tijd waarin alles anders moet rammelt aan de poorten van de gevestigde orde, ook van de academische wereld.
- De discussie die daarover ontstond ging over academische vrijheid en het overtreden van universitaire richtlijnen. Ondertussen werden in diverse artikelen de neokantianen opgedeeld in Duitse en joodse denkers. De redding van de cultuur lag volgens de nieuwe denkwijze in de terugkeer naar het zuiver Duitse. Dit pleitte tegen Cohen en Marburg en dus ook tegen Cassirer. Die laatste dreigt het Kant-Gesellschaft te verlaten als het deze kant op blijft gaan. (348)

De standpunten: Cassirer

- Cassirer betwijfelt of hij wel een neokantiaan is, maar als hij het is dan is Heidegger het ook.
- Cassirer pleit voor een ethiek die de problemen van Kant aanpakt: Hoe komt een eindig wezen aan een bepaling van niet aan de eindigheid gebonden zaken? (351)
- Als je dat niet op kunt lossen is er alleen het eindige wezen over. Op die wankelende grond is geen ethiek te bouwen, zo vindt Cassirer.
- Voor de ethiek is de transcendentie voorwaardelijk en die ligt buiten wat mensen kunnen begrijpen.
- Cassirer redt met zijn symboolwereld de objectiviteit, maar ten koste waarvan?

De standpunten Heidegger

- Heidegger zegt: 'Kant is zelf geen neokantiaan maar een fundamenteel ontoloog, net als ik'.
- Wat Kant wil en wat Heidegger nu verder ontwikkelt is een filosofie die het zijn van het er-zijn gaat bevragen. Transcendentie is buiten, maar immanent aan eindige schepselen. De vraag naar het zijn van het er-zijn moet dus gesteld worden. Transcendentie én symbolen zijn ongegrond. De vraag naar de oergrond wordt steeds ontweken.
- Waarheid is iets van het er-zijn. De mens denkt dat er iets is, maar hij zweeft in het niets tussen geworpen zijn en ontwerp. Maar dat niets is te veel voor de meeste mensen. 'Wij zweven in angst', concludeert Heidegger dan ook in zijn inaugurele rede van 1929 in Freiburg, waar hij Husserl opvolgt.
- Tijd is het enige dat voortdurend boven zichzelf uitwijst. De tijd als ervaring maakt bij het er-zijn (denkende mensen) het idee van het eeuwige wakker, maar dat is slechts schijn. (353)

Conclusies Cassirer versus Heidegger

- Cassirer wil een filosofie die op basis van 'een rijk van symbolen' zich oriënteert op de werkelijkheid.
- Het oneindige bestaat voor de mens alleen in het ervaren van een zelfgemaakte geesteswereld. Dat die er is doet de mens ervaren dat er een oneindigheid is. De filosofie moet de mens zo vrij maken als hij kan zijn en het belangrijkste is het opheffen van de angst. Het idealisme (primair geesteswereld) is de weg uit de angst van het tijdelijke aardse bestaan.
- Heidegger zegt juist dat de angst in de ogen gekeken moet worden. Er is geen zekerheid. Alles wat mensen als zekerheid aangrijpen is door hemzelf gecreëerd en dus eindig en subjectief.
- Bevrijding is voor Heidegger: Werp de cultuur (en haar symbolen) van je af, want dat alles is het *men* dat ons gevangen houdt. Hij zegt: 'Denk niet wat Cassirer denkt of wat ik denk, denk zelf.' Dat spreekt met name de jongeren en anderen die de cultuurcrisis ervaren veel meer aan.

Tovenaars Maieutiek_2024-2

7

7

Benjamin Kritiek, roes en surrealisme

- Benjamin ziet niet meer hoe realisme een bijdrage zou kunnen zijn. Enerzijds is hij succesvoller dan ooit tevoren, maar anderzijds lijdt hij aan de wereld. Hij experimenteert met drugs. Hij gaat surrealistisch schrijven in zijn *Passages*. Hij is bevriend met Brecht, die volgens sommigen (Adorno) een slechte invloed op hem heeft en zelf stukloopt met zijn poging tot kritiek. Dezelfde mensen die hij aanklaagt met zijn *Dreigroschenoper*, klappen het hardst (Arendt *Totalitarisme* blz 107).
- De lezingen voor werklozen van Benjamin en Lăcis zitten bomvol, maar lopen uit op geweld tussen SA en communisten. (372)
- De Frankfurter Schule wordt opgericht, maar de joodse oprichters Adorno en Horkheimer moeten ook vluchten. Benjamin krijgt nog een tijdje steun van hen, maar niet eindelijk.

Tovenaars Maieutiek_2024-2

8

8

Wittgenstein in Cambridge

- Wittgenstein wordt uitgenodigd om een bijdrage te schrijven aan een Weense feestbundel voor Moritz Schlick. Hij wil wel, maar het loopt uit op een deceptie.
De Wiener Kreis denkt zijn werk begrepen te hebben. Helaas denken zij dat Wittgenstein zekerheid biedt, terwijl Wittgenstein vindt dat dat niet bestaat m.b.t. de dingen die er werkelijk toe doen.
- Wittgenstein schrijft nu tégen de Wiener Kreis in. Hij ontdekt dat ook de atomaire feiten niet onbetwifelbaar evident en dus 'waar' zijn. Voor hemzelf minder een probleem, dan voor anderen. Die zien deze wending als zo groot, dat ze dit als Wittgenstein II gaan benoemen. Logica (en wiskunde) verliezen hier hun apriori basis.

Verlichtingsidealen wankelen

- Wat Benjamin doet in *Passages*, doet Wittgenstein in *Filosofische onderzoeken*. (1945) en het lijkt ook op wat Cassirer beschrijft als het 'symbolische dat een eigen rijk wordt'. De vraag is wat de taak van de filosofie hierin kan en moet zijn.
- Het tonen van de werkelijkheid wordt belangrijker dan het objectief vastleggen daarvan.
- Taal blijkt, ook in zijn symbolische of logische vorm, ontoereikend om de steeds veranderende werkelijkheid vast te leggen. Hier gaat de vooruitgang, die Cassirer nog wilde vasthouden, verloren. De wereld is immers niet apriori aanwezig. De taal kan haar dus ook niet beschrijven.
- Wezenlijke inzichten kunnen niet verwoord worden, maar het 'stormlopen tegen de wanden van de kooi' is een drang die Wittgenstein waardeert.(383)

Wat kan en moet de filosofie?

De vraag is tot op de dag van vandaag: Kan de filosofie gronden voor waarheid vastleggen en zo ja, hoe dan?

A De ene route zegt, met Kant en Cassirer en in lijn met de Verlichting, dat dat kan en ook zou moeten. Waarheid geeft politiek, ethisch en wetenschappelijk zekerheid.

B De andere route zegt, met Nietzsche, Wittgenstein II en in lijn met het latere postmodernisme, dat dat niet kan. De filosofie zou dat ook niet moeten willen.

Heidegger is een voorbeeld van een denker die ten strengste B heeft gekozen. Toch kiest hij, wanneer het gebrek aan ethiek dat daaruit voortkomt manifest wordt, voor een leider en een land, die desnoods met geweld, het goede voorbeeld moeten geven. Omdat niet iedereen tot B in staat wordt geacht, vindt Heidegger dat je mensen niet in vrijheid kunt laten zoeken naar hun waarheid. Mensen zullen in het *men* blijven hangen, of verdwalen. Een sterke leider wordt nu door Heidegger noodzakelijk geacht en geweld wordt een noodzakelijk middel.

Wat kan en moet de filosofie?

Ook vandaag de dag zien we op politieke, wetenschappelijke en ethische vragen deze twee uiterste antwoorden;

A Filosofie wil en kan zekerheid verkrijgen, zonder dat wordt alles slechts een mening.

B **Filosofie** wil en moet ruimte hebben of maken voor context en persoonlijke verschillen in perspectief. Deze diversiteit of pluraliteit kan en mag niet tot één waarheid leiden.

In de concrete ervaringen kiezen mensen soms A en soms B. De consensus is meestal dat waarheid de stand van kennis van dit moment weergeeft. Daarbij zijn sommige waarheden zijn zo gesteld dat het ontkennen hiervan onzinnig is.

Filosofisch gezien doemt daar de vraag op: Wie gaat beslissen waar de ontkenning van een consensus onzinnig wordt? En omgekeerd: Wanneer wordt vasthouden aan bestaande consensus het tegenhouden van nieuwe doorbraken in kennis?

Het antwoord op beide vragen kan gaan over methoden en techniek om tot kennis te komen of zich richten op de context en zich afvragen welke rol macht of geld speelt in het tot stand komen van kennis.